

Господарське право, господарсько-процесуальне право

УДК 346.3:347.44

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.21297950>

**Генезис та сучасний стан нормативно-правового регулювання
контрактних відносин у підприємництві**

А. А. Васильєв,

ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»,

<https://orcid.org/0009-0000-6413-783X>

В. В. Запотічний,

ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»,

<https://orcid.org/0009-0002-3103-7706>

С. С. Сидоренко,

аспірант, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»,

<https://orcid.org/0009-0003-5678-3456>

О. С. Замаш,

аспірант, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»,

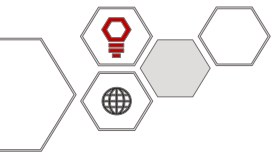
<https://orcid.org/0009-0009-5403-2685>

М. М. Комарницький,

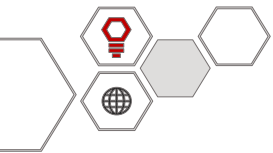
ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»,

<https://orcid.org/0009-0003-6560-0322>

Прийнято: 08.11.2025 | Опубліковано: 30.11.2025

Анотація. У статті досліджено еволюцію нормативно-правового регулювання контрактних відносин у сфері підприємницької діяльності в Україні від радянської моделі планового господарського договору до сучасної ринкової парадигми. Проаналізовано трансформацію договірної інструментарію в перехідний період 1991–2003 років, коли формальна відмова від директивного планування не супроводжувалася адекватним приватноправовим забезпеченням, а чинність зберігали ЦК УРСР, союзні Положення про поставки та типові договори. Досліджено наслідки дуалістичної кодифікації 2003 року (одночасного ухвалення Цивільного та Господарського кодексів України), що породило системні колізії у регулюванні підприємницьких договорів, зокрема конкуренцію ст. 188 ГК зі ст. 651–654 ЦК щодо порядку зміни та розірвання договору, а також паралельні режими недійсності правочинів. Розкрито вплив дерегуляційних реформ 2014–2024 років та спеціальних законів про публічні закупівлі, електронну комерцію, державно-приватне партнерство, корпоративний договір на розширення договірної свободи та формування домінанти диспозитивності в підприємницькому обороті. Проаналізовано вплив воєнного стану 2022–2024 років на контрактне середовище, зокрема практику застосування форс-мажорних застережень за позицією Верховного Суду, мораторії на виконання зобов'язань та механізми зміни й розірвання договорів в умовах непереборної сили. Обґрунтовано перспективи моністичної рекодифікації приватного права з оновленою книгою 5 Цивільного кодексу в центрі, орієнтованою на Принципи УНІДРУА та DCFR. Встановлено, що головною лінією напруги всієї тридцятирічної еволюції був конфлікт між передбачуваністю та ситуативною доцільністю договірного регулювання. Доведено, що Україна фактично працює в моністичній логіці на рівні судової практики та спеціальних законів, тоді як кодифікаційний рівень лише наздоганяє цю реальність, а скасування Господарського кодексу є нормативним визнанням наявного стану.

Ключові слова: контрактні відносини, підприємницький договір, свобода договору, дуалізм приватного права, рекодифікація, форс-мажор, *acquis* ЄС, Принципи УНІДРУА, диспозитивність, воєнний стан.

Genesis and current state of legal regulation of contractual relations in entrepreneurship

A. A. Vasyliiev,

Lviv University of Business and Law,
<https://orcid.org/0009-0000-6413-783X>

V. V. Zapotichnyi,

Lviv University of Business and Law,
<https://orcid.org/0009-0002-3103-7706>

S. S. Sydorenko,

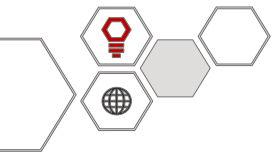
Postgraduate Student, Lviv University of Business and Law,
<https://orcid.org/0009-0003-5678-3456>

O. S. Zamash,

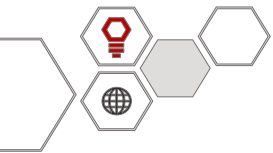
Postgraduate Student, Lviv University of Business and Law,
<https://orcid.org/0009-0009-5403-2685>

M. M. Komarnytskyi,

Lviv University of Business and Law,
<https://orcid.org/0009-0003-6560-0322>

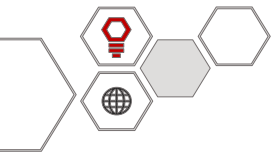
Abstract. The article examines the evolution of legal regulation of contractual relations in entrepreneurial activity in Ukraine from the Soviet model of planned commercial contract to the modern market paradigm. The transformation of contractual instruments during the transitional period of 1991–2003 is analysed, when the formal abandonment of directive planning was not accompanied by adequate private law provisions, while the Civil Code of the Ukrainian SSR, Soviet-era Supply Regulations, and standard-form contracts remained in force. The consequences of the dualistic codification of 2003 (the simultaneous adoption of the Civil Code and the Commercial Code of Ukraine) are investigated, which generated systemic conflicts in the regulation of entrepreneurial contracts, in particular the competition between Article 188 of the Commercial Code and Articles 651–654 of the Civil Code regarding the procedure for amending and terminating contracts, as well as parallel regimes of invalidity of transactions. The impact of deregulation reforms of 2014–2024 and special laws on public procurement, electronic commerce, public-private partnerships, and corporate agreements on the expansion of contractual freedom and the formation of a dispositive-oriented regulatory environment is revealed. The influence of martial law of 2022–2024 on the contractual environment is analysed, in particular the Supreme Court practice on force majeure clauses, moratoria on performance of obligations, and mechanisms for amending and terminating contracts under force majeure conditions. The prospects of monistic recodification of private law with the updated Book 5 of the Civil Code at its centre, oriented towards the UNIDROIT Principles and DCFR, are substantiated. It is established that the main tension throughout the thirty-year evolution was the conflict between predictability and situational expediency of contractual regulation. It is proven that Ukraine effectively operates within a monistic logic at the level of judicial practice and special legislation, while the codification level merely catches up with this reality, and the abolition of the Commercial Code represents a normative acknowledgement of the existing state of affairs.

Keywords: contractual relations, entrepreneurial contract, freedom of contract, private law dualism, recodification, force majeure, EU acquis, UNIDROIT Principles, dispositivity, martial law

Постановка проблеми

Договірне регулювання підприємництва в Україні пройшло шлях від інструменту виконання плану до основного механізму ринкової самоорганізації, проте інституційний слід цієї еволюції зберігається у вигляді подвійного нормативного контуру (цивільстичного та господарсько-правового), який станом на листопад 2024 року перебуває у фазі демонтажу. Дискусія про скасування Господарського кодексу (далі – ГК), імплементація *acquis* ЄС у межах Угоди про асоціацію та режим воєнного стану одночасно стискають час реформи й ускладнюють її зміст. Природу договору суб'єкта господарювання дедалі менше визначає приналежність до того чи іншого кодексу; значно потужнішими регуляторами стали спеціальні закони, правові позиції Верховного Суду (далі – ВС) і м'які орієнтири європейського й транснаціонального походження: Принципи УНІДРУА, Draft Common Frame of Reference (далі – DCFR), директиви ЄС [7; 15; 16]. Якщо припустити, що чинне українське договірне право перебуває у стані структурної невизначеності, а підстав для такого припущення достатньо, зважаючи на колізії між Цивільним кодексом (далі – ЦК) і ГК, які судова практика вирішує *ad hoc* [3; 8], та на шар європейських директив, не вписаний у кодексову архітектуру [11; 20], то генезис нормативного регулювання контрактних відносин набуває й безпосередньо прикладного значення: розуміння витоків і логіки еволюції договірного права дає підстави для обґрунтування оптимальної моделі його подальшого розвитку. Воєнний стан 2022–2024 років додатково оголив неготовність кодексів до тривалих надзвичайних режимів, повернувши публічно-правову домінанту в ту сферу, де дерегуляція попереднього десятиліття послідовно її демонтувала [13; 14].

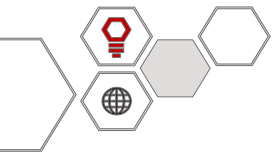

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичні засади господарсько-договірного права сформовані у фундаментальній монографії О. А. Беяневич, де договір суб'єкта господарювання розглядається як правова форма планово-адміністративної координації та простежується його трансформація в ринковий інструмент автономії волі [1]. Модернізацію договірних правовідносин у сфері господарювання досліджувала В. С. Мілаш, обґрунтувавши потребу в оновленні господарсько-правового інструментарію з урахуванням європейських стандартів та ринкових потреб [2]. Концептуальні засади моністичної моделі приватного права розкрито у колективній монографії за редакцією Н. С. Кузнецової, де аргументовано переваги інтеграції спеціальних договірних режимів у єдиний ЦК [3], а сучасні тенденції зобов'язального права та його гармонізації з *acquis* ЄС проаналізовано у монографії за загальною редакцією А. Б. Гриняка, О. О. Кота та М. Д. Пленюк [8].

Проміжні результати кодифікації цивільного законодавства дослідив О. О. Первомайський, встановивши, що дуалістична модель 2003 року виявилася компромісом без чіткого механізму зняття колізій між ЦК і ГК [4]. Р. М. Римарчук проаналізував феномен дуалізму приватного права, зіставивши українську модель із досвідом європейських юрисдикцій, які послідовно відмовлялися від торгових кодексів [5], а системні суперечності дуалістичної кодифікації та функціональну надмірність паралельного кодексу розкрив Є. А. Сегал [6]. О. О. Кот та А. Б. Гриняк довели, що ГК гальмує гармонізацію з *acquis* ЄС і породжує ризики свавільного вибору застосовного режиму [7]; аналогічні висновки підтверджено на міжнародному рівні у публікації Н. С. Кузнецової, О. О. Кота, А. Б. Гриняка та М. Д. Пленюк [15].

Правовий режим електронного правочину та його місце в системі договірного права дослідив В. А. Кройтор [10], а О. О. Кармаза розмежувала поняття електронного та цифрового договорів з урахуванням імплементації

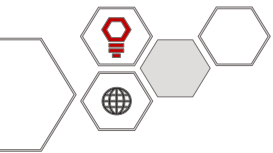
Директиви 2019/770 [11]. Корпоративний договір як інструмент корпоративного управління розкрили В. Резнікова та Л. Дорошенко [12]. Правовий режим форс-мажорних обставин та їхній вплив на договірні зобов'язання підприємців в умовах воєнного стану проаналізував О. О. Мельник [17], а О. Р. Кібенко узагальнила практику ВС щодо зміни та розірвання господарських договорів під впливом форс-мажору, сформулювавши тест причинно-наслідкового зв'язку [13]. Вплив Угоди про асоціацію на українське приватне право проаналізував Ю. Базедов, застерігши від механічного перенесення *acquis* без адаптації до національної правової культури [19]. Систематизація господарсько-правового регулювання договірних відносин здійснена у підручнику за редакцією О. П. Подцерковного [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Попри значний обсяг наукових досліджень, присвячених окремим аспектам договірного права, комплексний аналіз генези та сучасного стану нормативно-правового регулювання контрактних відносин у підприємництві як цілісного еволюційного процесу (від планового договору до моністичної рекодифікації) залишається недостатньо розробленим. Зокрема, дослідники переважно зосереджувалися або на проблемі дуалізму ЦК/ГК, або на окремих спеціальних законах, або на впливі воєнного стану, проте ці три виміри рідко аналізувалися як взаємопов'язані елементи єдиного еволюційного процесу. Крім того, недостатньо дослідженим залишається питання про те, яким чином спеціальне законодавство 2003–2024 років фактично перебрало на себе регуляторну функцію, що номінально належала кодексам, та які наслідки це має для моністичної рекодифікації.

Формулювання цілей статті

Метою статті є комплексне дослідження еволюції нормативно-правового регулювання контрактних відносин у підприємництві від радянської моделі до сучасної архітектури, виявлення системних суперечностей дуалістичної

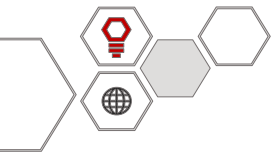

кодифікації 2003 року та обґрунтування перспектив моністичної рекодифікації в умовах євроінтеграції та воєнного стану.

Виклад основного матеріалу

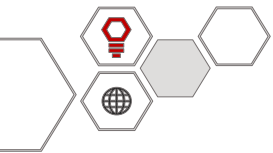
Щоб зрозуміти природу нинішніх суперечностей, необхідно повернутися до витоків. Радянська модель господарського договору вибудовувалася як технічне продовження адміністративного акта: договір не утворював зобов'язання, а лише конкретизував планове завдання, отримане підприємством у розпорядчому порядку, що позбавляло сторін реального вибору контрагента, ціни й строків [1; 2]. Постанова Ради Міністрів СРСР № 1568 1949 року закріпила обов'язковість укладення договорів на основі плану, а ЦК УРСР 1963 року оформив цю логіку в загальній частині зобов'язального права, де автономія волі редукувалася до факультативного добору окремих умов у межах, визначених державою [2]. Якщо поглянути на цю конструкцію в телеологічній перспективі, то договір тут не є інструментом координації автономних волей; він є формою виконання чужої волі, тобто волі планового органу, і вся його юридична техніка підпорядковується саме цій функції. Закон УРСР «Про підприємництво» 1991 року вперше перевернув цю логіку, визнавши підприємництво самостійною, ініціативною, систематичною діяльністю на власний ризик, а отже, й договір перестав бути технікою виконання плану й набув ознак саморегулятора [3]. Формальна відмова від директивного планування, однак, не супроводжувалася адекватним приватноправовим інструментарієм: у 1991–2003 роках чинність зберігали ЦК УРСР, союзні Положення про поставки, типові договори, що зумовлювало розрив між продекларованою економічною свободою і нормативною інерцією.

Цілком можливо, що саме цей розрив між правовою оболонкою та нормативним змістом пояснює, чому перехідний період закріпив компромісний правовий стиль: формули «договір на основі замовлення», «державний контракт», «обов'язкове укладення», які за формою імітували ринок, а за

наслідками зберігали публічно-правову опіку. Збереження публічно-правових елементів зумовлювалося трьома пов'язаними чинниками, які в літературі осмислюються як «опублічення» цивільного права радянської доби [3]. Держава залишалася найбільшим власником і замовником, а отже, мала структурну зацікавленість у збереженні імперативних конструкцій типового договору. Бракувало доктринальних і кадрових ресурсів для швидкого переходу до диспозитивного регулювання; викладання приватного права відновлювалося разом з економікою. Законодавець свідомо обрав поетапну стратегію, у межах якої спеціальні закони про підприємництво, власність, господарські товариства мали випереджати ухвалення нового Цивільного кодексу. Це дає підстави стверджувати, що перехідна модель контрактування 1990-х була не стільки проявом нерішучості, скільки свідомою інституційною стратегією, яка, втім, мала вбудовану суперечність: формально вільний договір, фактично обтяжений залишками планової техніки, потребував або повного демонтажу публічно-правової надбудови, або її кодифікації в окремому акті [1; 4]. Вибір припав на другий варіант.

Одночасне ухвалення 16 січня 2003 року Цивільного й Господарського кодексів стало, якщо скористатися метафорою з теорії систем, точкою біфуркації: замість одного стійкого режиму регулювання виникли два, кожен із власною логікою, і подальша траєкторія визначалася їхньою взаємодією [4]. Стаття 6 і стаття 627 ЦК закріпили принцип свободи договору як права сторін визначати зміст у межах, не заборонених законом, тоді як статті 179–188 ГК зберігали інституції планового періоду: поняття господарського зобов'язання, обов'язковість укладення на підставі державного замовлення, особливі правила недійсності господарського зобов'язання, що паралельно існували поруч із недійсністю правочину за ЦК [5; 6]. Статті 188 ГК і 651–654 ЦК встановлювали різний порядок зміни й розірвання договору; положення про публічний договір (ст. 633 ЦК) і договір приєднання (ст. 634 ЦК) не узгоджувалися з режимом ГК,

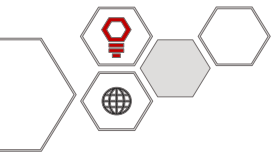

що породжувало системні колізії для підприємця, який мусив орієнтуватися у двох паралельних нормативних всесвітах [4; 7]. Видається обґрунтованим стверджувати, що європейський контекст лише підкреслював аномальність рішення: Швейцарія, Італія, Нідерланди й Португалія протягом ХХ століття послідовно відмовлялися від торгових кодексів на користь моністичної цивілістики, тоді як Україна свідомо рухалася у зворотному напрямі [5]. Наочно конкуренцію двох кодексів у ключових питаннях договірного регулювання підприємництва можна представити у вигляді порівняльної таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика регулювання підприємницьких договорів за ЦК та ГК України

Аспект регулювання	Цивільний кодекс	Господарський кодекс
Принцип свободи договору	Ст. 6, 627 ЦК: сторони вільні в укладенні, виборі контрагента, визначенні умов у межах, не заборонених законом. Диспозитивний підхід як загальне правило.	Ст. 179 ГК: укладення за вільним волевиявленням, проте з вичерпним переліком підстав для обов'язкового укладення (державне замовлення, типові договори). Посвідчення диспозитивних і імперативних засад.
Порядок зміни та розірвання	Ст. 651–654 ЦК: за згодою сторін або за рішенням суду на вимогу однієї сторони в разі істотного порушення чи істотної зміни обставин (ст. 652).	Ст. 188 ГК: встановлює спеціальну досудову процедуру з 20-денним строком для розгляду пропозиції. Процедура жорсткіша за цивілістичну і не передбачає аналога ст. 652 ЦК.
Недійсність	Ст. 215, 228 ЦК: нікчемні та оспорювані правочини; підстави й наслідки систематизовані в загальній частині зобов'язального права.	Ст. 207 ГК: окремий перелік підстав недійсності господарського зобов'язання, який частково перетинається з ЦК, частково встановлює додаткові підстави (невідповідність інтересам держави і суспільства), що породжує конкуренцію норм.

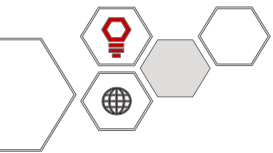

Форс-мажор	Ст. 617 ЦК: звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання внаслідок непереборної сили, якщо інше не встановлено договором або законом.	Ст. 218 ГК: учасник звільняється, якщо доведе, що вжив усіх залежних від нього заходів. ТПП підтверджує форс-мажор. Акцент на заходах запобігання, а не на об'єктивній неможливості.
Публічний договір і договір приєднання	Ст. 633, 634 ЦК: детальне регулювання з механізмами захисту слабшої сторони.	ГК не містить аналогічних інститутів, що змушує застосовувати норми ЦК субсидіарно.

Джерело: складено авторами на підставі [4; 5; 6; 7]

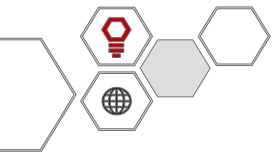
Судова практика, передусім ВС, поступово вибудувала прагматичну ієрархію приватноправових норм із пріоритетом ЦК у питаннях недійсності, припинення та змісту зобов'язання, залишаючи за ГК переважно публічно-організаційні функції, і в цьому сенсі практика виявилася мудрішою за законодавця [6; 8]. Дуалізм при цьому відображав глибший доктринальний конфлікт між прихильниками автономного господарського права та послідовниками моністичної цивілістики: О. П. Подцерковний і В. С. Щербина обстоювали тезу, що господарське право є самостійним публічно-приватним регулятором економіки й гарантією господарського правопорядку [6; 9], тоді як Н. С. Кузнєцова, А. С. Довгерт, Р. А. Майданик та О. О. Кот доводили, що паралельне існування двох кодексів створює нормативну надмірність, гальмує гармонізацію з *acquis* і породжує ризики свавільного вибору застосовного режиму на користь однієї зі сторін спору [7; 15]. Для самого підприємця дуалізм означав, що у виборі між господарським і цивільним режимом контрагент часто керувався не змістом норми, а тактикою судового спору, що підривало передбачуваність контрактних відносин; а передбачуваність, якщо міркувати в категоріях функціональної теорії права, є тим онтологічним ядром, навколо якого обертається сама ідея договору як добровільної координації волевиявлень.

Дуалістична кодифікація, попри свої суперечності, парадоксальним чином стимулювала перенесення центру інновацій у спеціальне законодавство, і цей

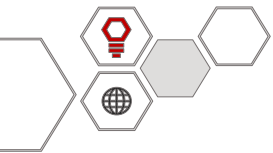
процес виявився настільки масштабним, що до 2024 року обидва кодекси фактично перетворилися на загальну частину дедалі ширшого секторального регулювання [8; 9]. Закон «Про державно-приватне партнерство» 2010 року оформив довгостроковий контрактний механізм залучення приватних інвестицій у публічну інфраструктуру, поєднавши елементи концесії, оренди й сумісної діяльності та поставивши перед судами питання застосовності загальних правил про істотну зміну обставин (ст. 652 ЦК). Закон «Про публічні закупівлі» 2015 року із системою ProZorro, реформований у 2020 році (Закон № 114-IX), вилучив значний сегмент підприємницьких контрактів із загального режиму свободи договору, замінивши його процедурною детермінованістю, де зміст договору значною мірою визначається тендерною документацією, а коло допустимих змін описано вичерпно [9]. Закон «Про електронну комерцію» 2015 року легалізував електронний договір, прирівнявши його до письмової форми (ст. 639 ЦК), і відкрив шлях для подальшої цифровізації: від смарт-контрактів до договорів про цифровий контент, ухвалених у 2023 році на виконання Директиви 2019/770 [10; 11; 20]. Якщо подивитися на цю динаміку з висоти трьох десятиліть, то помітна закономірність: щоразу, коли кодекси виявлялися занадто повільними або суперечливими для нових форм підприємницького контракування, законодавець відповідав спеціальним законом, який обходив дуалістичну пастку зверху.

Паралельно з секторальними інноваціями дерегуляційна політика 2014–2020 років звужувала коло імперативних обмежень свободи договору, зменшувала дозвільні бар'єри й підвищувала частку диспозитивних норм у регулюванні підприємницької діяльності. Реформа товариств з обмеженою відповідальністю (Закон № 2275-VIII 2018 року) запровадила корпоративний договір як автономний інструмент регулювання відносин учасників, який витіснив низку імперативів статуту й розширив автономію сторін у питаннях управління, обмежень на відчуження часток, опціонів і дедлок-механізмів [12].

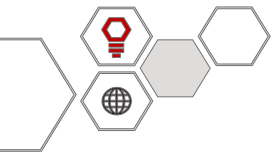
Реформа АТ 2022 року поглибила цей вектор, наблизивши український корпоративно-договірний інструментарій до моделей англо-американської практики *shareholder agreements*. Скасування цілого пласту дозвільних та ліцензійних вимог, лібералізація валютного законодавства (Закон «Про валюту і валютні операції» 2018 року) та запровадження «єдиного вікна» в зовнішньоекономічній діяльності зменшили кількість публічно-правових передумов укладення договорів і фактично перенесли центр ваги регулювання з контролю входу на ринок на контроль за доброчесністю поведінки сторін. Усі ці зміни, якщо осмислювати їх крізь призму системного підходу, формували домінанту диспозитивності: стан, за якого договір підприємця дедалі менше визначається кодексним приписом і дедалі більше визначається автономією сторін, обмеженою лише принципом доброчесності та спеціальним законом.

Воєнний стан 2022–2024 років випробував усю цю архітектуру на міцність і виявив, що домінанта диспозитивності не є безумовною: тривала воєнна невизначеність повернула публічно-правовий компонент в ту сферу, звідки його поступово видавлювала дерегуляція. ВС при цьому дедалі впевненіше виконував квазінормотворчу функцію: правові позиції Великої Палати та Касаційного господарського суду в питаннях про дійсність неукладеного договору, режим істотних умов, межі застосування ст. 188 ГК, інтерпретацію ст. 627 ЦК фактично заміщували прогалини законодавчого тексту [8; 13]. Лист ТПП України від 28 лютого 2022 року № 2024/02.0-7.1 засвідчив військову агресію як форс-мажорну обставину з 24 лютого 2022 року, проте ВС у серії постанов (від 19 серпня 2022 року у справі № 908/2287/17, від 7 червня 2023 року у справі № 906/540/22, від 13 вересня 2023 року у справі № 910/7679/22) сформулював жорсткіший тест: загальний лист ТПП не звільняє від відповідальності автоматично, боржник має довести причинно-наслідковий зв'язок між конкретною обставиною війни й неможливістю виконання конкретного зобов'язання, а також своєчасне повідомлення контрагента [13; 14; 17]. Стаття 617 ЦК (звільнення від

відповідальності за непереборну силу) і ст. 652 ЦК (істотна зміна обставин) обслуговують різні правові наслідки: перша звільняє від відповідальності, друга дає підстави для зміни або розірвання договору за рішенням суду і за чотирма кумулятивними умовами. Паралельно діяли мораторії: постанова КМУ № 187 від 3 березня 2022 року (припинення виконання зобов'язань перед особами, пов'язаними з державою-агресором), постанова КМУ № 634 (автоматичне продовження строків договорів оренди державного майна), заборона стягнення з певних категорій боржників, що перетворило виконання договору на нормативно опосередкований процес з істотним публічним компонентом [13; 14].

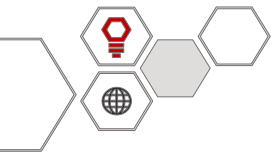
Видається обґрунтованим розглядати воєнну публічно-правову домінанту не як системну характеристику сучасного договірного права, а як надзвичайну функцію збереження господарського правопорядку в умовах, коли звичайні контрактні механізми виявляються недостатніми. Саме накопичена напруга між дуалістичною кодифікацією, дерегуляційною лібералізацією та воєнним стресом каталізувала найважливішу реформу приватного права з 2003 року: рекодифікацію, започатковану постановою КМУ № 650 від 17 липня 2019 року й оформлену в Концепції оновлення Цивільного кодексу України 2020 року [18]. Робоча група на чолі з А. С. Довгертом, Н. С. Кузнєцовою, Р. А. Майдаником та Р. О. Стефанчуком обстоює моністичну модель приватного права з оновленою книгою 5 ЦК «Зобов'язальне право» в центрі, спираючись на DCFR та Принципи УНІДРУА [15; 18]. Концептуальне ядро реформи передбачає інтеграцію спеціальних договірних режимів у єдину доктринальну рамку, кодифікацію принципу добросовісності як наскрізного, переосмислення інституту hardship за моделлю ст. 6.2.1–6.2.3 Принципів УНІДРУА, посилення позитивних обов'язків сторін на переддоговірній стадії, рецепцію тестів несправедливості умов у договорах приєднання [16]. Скасування ГК у цій логіці виглядає технічною умовою послідовності, оскільки інакше моністичний ЦК і паралельний ГК створюватимуть нові колізії там, де старі лише починають згасати [7; 15].

Угода про асоціацію перетворила гармонізацію на правовий обов'язок й тим самим надала рекодифікації змістовного імпульсу, який виходить далеко за межі внутрішньої кодифікаційної дискусії [19]. Україна імплементувала Директиву 93/13/ЄС про несправедливі умови в споживчих договорах через оновлений Закон «Про захист прав споживачів» № 3153-IX від 10 червня 2023 року, Директиву 2005/29/ЄС про недобросовісні комерційні практики у тому ж акті, а Директиви 2019/770 і 2019/771 Законом «Про цифровий контент і цифрові послуги» № 3321-IX, чинним з 2 березня 2024 року [11; 20]. Імплементативне законодавство залучає в український підприємницький договір нові категорії (постачальник цифрового контенту, модифікація послуги, оновлення безпеки, об'єктивна відповідність), для яких традиційний понятійний апарат ГК виявляється функціонально надлишковим. Паралельно зростає вага транснаціональних м'яких джерел: Принципи УНІДРУА 2016 року дедалі частіше застосовуються українськими арбітражами та цитуються ВС як орієнтир тлумачення ст. 6, 627, 652 ЦК, особливо у спорах із міжнародним елементом [16]. Ю. Базедов водночас застерігає, що механічне перенесення *acquis* без адаптації до української правової культури породжує ризик трансплантованого регулювання, яке формально діє, але не вкорінюється у практиці [19]. Ризик транспланту (а він підтверджується досвідом багатьох пострадянських юрисдикцій) підкріплює аргумент на користь концептуальної рекодифікації замість точкових змін: лише системне оновлення книги 5 ЦК здатне органічно інтегрувати європейські стандарти в тканину українського приватного права, а не нашарувати їх механічно поверх наявних суперечностей.

Висновки

Аналіз генези й сучасного стану нормативно-правового регулювання контрактних відносин у підприємництві засвідчує, що головною лінією напруги всієї тридцятирічної еволюції був конфлікт між передбачуваністю та ситуативною доцільністю. Дуалізм 2003 року провокував колізії, дерегуляційні

реформи лібералізували контрактне середовище, воєнні мораторії екстрено обмежували автономію волі, а імплементація *acquis* ЄС уніфікувала й європеїзувала договірний інструментарій.

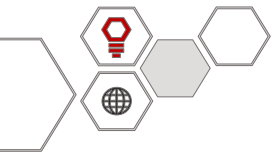
Перехідна модель контракування 1990-х (від Закону «Про підприємництво» 1991 року до кодифікації 2003 року) формально визнавала ринкову свободу договору, проте фактично зберігала значний пласт планово-адміністративних конструкцій, які згодом кристалізувалися в окремому Господарському кодексі.

Дуалістична кодифікація 2003 року породила системні колізії у регулюванні підприємницьких договорів: конкуренція ст. 188 ГК зі ст. 651–654 ЦК, паралельні режими недійсності та різні підходи до обов'язковості укладення підривали передбачуваність контрактного середовища й перекладали функцію системної інтеграції на судову практику.

Спеціальне законодавство 2003–2024 років (закони про публічні закупівлі, електронну комерцію, державно-приватне партнерство, корпоративний договір, цифровий контент) фактично витіснило кодекси з ролі головного регулятора підприємницького контракування, залишивши їм функцію загальної частини.

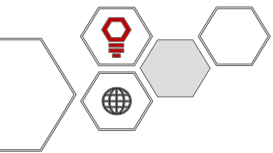
Воєнний стан 2022–2024 років повернув публічно-правову домінанту в договірне право підприємництва через мораторії та жорсткіший форс-мажорний тест ВС, проте ця домінанта має надзвичайний, а не системний характер і не спростовує загальний вектор диспозитивності.

Моністична рекодифікація з оновленою книгою 5 ЦК у центрі, орієнтованою на DCFR та Принципи УНІДРУА, є найобґрунтованішим сценарієм подальшого розвитку. Україна фактично працює в моністичній логіці на рівні судової практики та спеціальних законів, тоді як кодифікаційний рівень лише наздоганяє цю реальність; скасування ГК є нормативним визнанням наявного стану, а не реформою змісту.

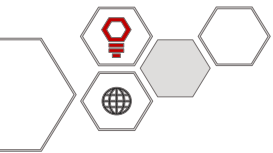

Список використаних джерел

1. Беяневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 592 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFII_2012/Belyanevich_2006.pdf
2. Мілаш В. С. Перспективи модернізації договірних правовідносин у сфері господарювання : монографія. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2014. 227 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33756496.pdf>
3. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу : монографія / відп. ред. Н. С. Кузнєцова. Київ, 2021. URL: <https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/Monografiya-Rekodyfikatsiya-tsyvyl'nogo-zakonodavstva-Ukrayiny.-Vykyky-chasu.-Pershe-vydannya.-2021.pdf>
4. Первомайський О. О. Кодифікація цивільного законодавства: проміжні результати та подальші перспективи. *Приватне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 25–29. DOI: <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2018.18.5>
5. Римарчук Р. М. Феномен дуалізму приватного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 120–122. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/28>
6. Сегал Є. А. Причини та наслідки скасування Господарського кодексу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 1, № 83. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.57>
7. Кот О. О., Гриняк А. Б. Господарський кодекс України: скасувати, не можна залишити. *Нове українське право*. 2023. Вип. 1. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.1.1>
8. Оновлення договірного регулювання приватноправових відносин в Україні : монографія / за заг. ред. А. Б. Гриняка, О. О. Кота, М. Д. Пленюк. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2020. 488 с. URL: https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/Onovlennya_dogovirnogo_regulyuvannya.pdf

9. Господарське право : підручник / за ред. О. П. Подцерковного. 4-те вид. Одеса : Фенікс, 2024. 584 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5358
10. Кройтор В. А. Електронний договір. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/316978>
11. Кармаза О. О. Поняття та зміст «електронного договору» та «цифрового договору»: їх співвідношення в приватному праві України. *Сучасний науковий журнал*. 2024. № 4(2). С. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2024-4-4>
12. Резнікова В., Дорошенко Л. Корпоративний договір як ефективний правовий засіб у механізмі корпоративного управління. *Право України*. 2022. № 4. С. 13–28. URL: <https://pravoua.com.ua>
13. Кібенко О. Р. Форс-мажорні обставини, що впливають на зміну та розірвання господарських договорів. Київ : Верховний Суд, 2024. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Kibenko_fors_major.pdf
14. Васьковський О. В. Мораторій та відшкодування шкоди в умовах війни: виклики та перспективи. Київ : Верховний Суд, 2023. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Maratorii_vidshkoduvannia_zbitkiv-Vaskovskii_15_07_2023.pdf
15. Kuznetsova N. S., Kot O. O., Hryniak A. B., Pleniuk M. D. Abolition of the Commercial Code of Ukraine: Potential Consequences and Necessary Prerequisites. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2020. Vol. 27, No. 1. P. 100–131. DOI: [https://doi.org/10.37635/jnalsu.27\(1\).2020.100-131](https://doi.org/10.37635/jnalsu.27(1).2020.100-131)
16. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2016. Rome : UNIDROIT, 2016. URL: <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2016-English-bl.pdf>
17. Мельник О. О. Виконання умов договору внаслідок дії обставин форс-мажор під час воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія: Право. 2022. Вип. 73, ч. 1. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/01/18.pdf>

18. Концепція оновлення Цивільного кодексу України / А. С. Довгерт, Н. С. Кузнєцова та ін. Київ : АртЕк, 2020. 128 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ExwdnnngsmvpAZJtWi836Rr6-x1quaZJQ/view>

19. Basedow J. EU Private Law in Ukraine – The Impact of the Association Agreement. *Max Planck Private Law Research Paper*. 2018. No. 18/26. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3299509

20. Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. *Official Journal of the European Union*. 2019. L 136. P. 1–27. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/770/oj/eng>